

Evaluering af røgfri skoletid

Tilbud om gratis hjælp og materialer til en god implementering af røgfri skoletid på 10 ungdomsuddannelser

Indholdsfortegnelse

1. Indledning: Evaluering af røgfri skoletid	2
2. Metode.....	3
3. Resultater.....	4
3.1 Organisatorisk ballast	4
3.2 Rektors motivation for at arbejde med indsatsen	4
3.3 Covid-19 pandemiens betydning for arbejdet med indsatsen.....	5
3.4 Ungdomsuddannelsernes brug af og erfaringer med tilbuddet.....	6
3.4.1 Dialog om rygning på en ikke-fordømmende måde.....	6
3.4.2 Tilbud om rygestopkursus.....	7
3.4.3 Pauseaktiviteter som bidrager til socialt samvær og fællesskab.....	7
3.4.5 Inddragelse af lærere og elevråd	8
3.5 Kommunens relation til skolen	8
3.6 Synlighed omkring indsatsen og håndhævelse af forbuddet	9
4. Har indsatsen virket?	10

Udformet af: Nini Damsbo Lund
Senest opdateret: 04-12-2020

1. Indledning: Evaluering af røgfri skoletid

I løbet af det sidste år har 10 ungdomsuddannelser takket ja til et helt særligt tilbud om gratis hjælp og materialer til indførelse af røgfri skoletid, udbudt af Kræftens Bekæmpelse, kommunerne og Region Hovedstaden. Ud af de ti ungdomsuddannelser, som takkede ja til tilbuddet, er der tre ungdomsuddannelser, som har udskudt implementeringsdatoen til 1. januar 2021 blandt andet grundet Covid-19-situationen. Disse tre skoler har derfor ikke medvirket i denne evaluering. Ud af de syv ungdomsuddannelser, som har arbejdet med indsatsen, har i alt seks ungdomsuddannelser indført røgfri skoletid d. 1. august 2020. Én ungdomsuddannelse indførte allerede røgfri skoletid i starten af januar 2020, da skolen inden de modtog tilbuddet, selv havde truffet beslutningen om at indføre røgfri skoletid.

Region Hovedstaden har i oktober og november 2020 indsamlet erfaringer fra processen med at indføre røgfri skoletid. Med en sådan erfaringsopsamling er formålet at synliggøre, hvad der har virket godt og mindre godt, og hvilke udfordringer, der har været i arbejdet med indsatsen. Denne viden og indsigt skal bidrage til, at skolerne og kommunerne i fremtiden er endnu bedre rustet til arbejdet med røgfri skoletid.

Table 1 Skoler og tilhørende kommuner, som har benyttet sig af tilbuddet.

Skoler	Kommuner
Aurehøj Gymnasium	Gentofte Kommune
Falkonergårdens Gymnasium	Frederiksberg Kommune
NEXT Albertslund	Albertslund Kommune
Gladsaxe Gymnasium	Gladsaxe Kommune
SOSU H Gladsaxe	Gladsaxe Kommune
Virum Gymnasium	Lyngby-Taarbæk Kommune
U-NORD STX og HHX	Lyngby-Taarbæk Kommune

2. Metode

Der er foretaget semistrukturerede interviews med én medarbejder fra hver af de fem kommuner, ét interview med én elevrådsrepræsentant fra hver af de syv ungdomsuddannelser og ét interview med rektor fra seks af de syv ungdomsuddannelser. I alt er der foretaget 18 interviews. Interviewene er foretaget i perioden fra d. 19/10 til d. 9/11 2020.

Tabel 2: Antal interviews med hhv. kommunale medarbejdere, rektorer og elever.

Kommunal medarbejder	5
Rektor	6
Elev	7

Tabel 3: Interviews med kommunale medarbejdere, rektorer og elever fordelt på ungdomsuddannelser og kommuner.

Kommune	Kommunal medarbejder	Ungdomsuddannelse	Elev	Rektor
Gentofte Kommune	X	Aurehøj Gymnasium	X	X
Frederiksberg Kommune	X	Falkonergårdens Gymnasium	X	X
Albertslund Kommune	X	NEXT Albertslund	X	X
Gladsaxe Kommune	X	Gladsaxe Gymnasium SOSU H Gladsaxe	X X	X
Lyngby-Taarbæk Kommune	X	Virum Gymnasium U-NORD STX og HHX	X X	X X

3. Resultater

3.1 Organisatorisk ballast

Alle fem kommuner er meget tilfredse med samarbejdet med Kræftens Bekæmpelse og regionen. Størsteparten af kommunerne fremhæver den organisatoriske ballast i form af tre organisationer, som har stået sammen om tilbuddet, som en klar fordel.

Der ligger nogle muskler bag, altså det her med, at det ikke bare er en fiks idé fra en sundheds-konsulent i kommunen (kommunal medarbejder).

Derudover er den generelle oplevelse, at kommunikationen og dialogen har været god hele vejen igennem. Samarbejdet har muliggjort erfaringsudveksling og sparring med hinanden, som kommunerne ser en stor værdi i. Derudover fremhæves det af en kommune, at der har været stor fleksibilitet i om regionen eller kommunen skulle sende tilbuddet ud til ungdomsuddannelsen, i forhold hvor relationen var bedst, og hvad der gav bedst mening i forhold til den enkelte uddannelsesinstitution og kommune. Samarbejdet har derudover lettet kommunernes arbejde rent ressourcemæssigt og økonomisk, hvilket har gjort det muligt, at gøre noget ekstra i forbindelse med indsatsen omkring røgfri skoletid.

På en ungdomsuddannelse fremhæver rektor ligeledes, hvordan indsatsen har fungeret som en støtte og opbakning i forhold til at tage beslutningen om at indføre røgfri skoletid.

"Det var fint at vi kunne springe på, og have projektet i ryggen, så det ikke var en beslutning, som vi tog enerådigt som skole. På den måde hjalp det os, så man havde projektet i ryggen, og kunne sige "Nu gør vi det, for det giver god mening ikke bare at vente på lovindgrebet til januar" (rektor).

3.2 Rektors motivation for at arbejde med indsatsen

Tilbuddet om at få hjælp til indførelse af røgfri skoletid, er kommet på et tidspunkt, hvor flere ungdomsuddannelser har haft igangværende drøftelser om rygning, og hvor flere kommuner allerede har indført røgfri skoletid på folkeskolerne. Således har ungdomsuddannelserne i højere grad end førhen været klar til at gribe bolden og gå ind i arbejdet med at indføre røgfri skoletid. I en kommune nævner en kommunal medarbejder, at rektor lettere har kunnet legitimere beslutningen om røgfri skoletid, ved at fortælle eleverne, at mange andre har gjort det samme.

Noget af det, som er blevet sagt herude, er, at det har været en rigtig god ting, når man går ud til eleverne at kunne sige "Det er mange skoler, det er ikke kun vores skole, det er de fire gymnasier og alle folkeskolerne og også rigtig mange andre ungdomsuddannelser i landet". Så det der med at stå sammen om det (kommunal medarbejder).

Tre rektorer fremhæver ligeledes det at der er indført røgfri skoletid på kommunens folkeskoler, som en betydelig motivationsfaktor for dem, da de takke ja til tilbuddet om indførelse af røgfri skoletid. Alle tre rektorer fremhæver, at det giver god mening, at ungdomsuddannelserne også er røgfrie, når eleverne kommer fra skoler uden røg. Én rektor nævner derudover hendes bevidsthed om at rygning sker i overgangen fra folkeskole til ungdomsuddannelse som en væsentlig drivfaktor for hende til at indføre røgfri skoletid.

På to ungdomsuddannelser blev rygning på matriklen anset som værende et betydeligt problem, som i sig selv var en motivationsfaktor for rektorerne til at gå videre med indsatsen. To rektorer nævner derudover, at det var deres viden og bevidsthed om rygningens negative effekter, som motiverede dem til at gøre noget aktivt.

En kommune fremhæver, at en sundhedsfaglig uddannelsesinstitution har været særligt motiveret for at fjerne rygning, da skolen ikke ser nogen mening i den høje forekomst af rygning blandt elever, som skal ud og arbejde i sundhedsfaglige stillinger, og som højst sandsynligt kommer ud i jobs med røgfri arbejdstid. Derudover nævner en kommune, at skolen har brugt indsatsen til at promovere sig selv og skabe et særligt image. Derudover oplever en kommune at ungdomsuddannelser har været med til at motivere hinanden til at påbegynde arbejdet med røgfri skoletid.

En barriere i forhold til at byde indsatsen velkommen, var blandt flere rektorer en frygt for at elever ville vælge deres ungdomsuddannelse fra, hvis de blev røgfri. I en kommune, hvor fire ungdomsuddannelser nu er gået røgfri, udtaler en kommunal medarbejder:

Det er ret interessant, at alle rektorer melder tilbage, at det har været let og smertefrit at indføre røgfri skoletid (kommunal medarbejder).

Ingen rektorer giver udtryk for, at der skulle være unge, som har valgt netop deres ungdomsuddannelse fra på grund af røgfri skoletid. En rektor er meget positivt overrasket, og anbefaler andre ledere at kaste sig ud i det uden frygten for at de unge vælger dem fra. Hun udtaler følgende:

Og så er tiden med os. Det er ikke farligt eller noget. Der var nogen af lærerne, der sagde, at hvis vi laver tobaksfri skoletid, så betyder det at eleverne ikke søger os. Og det er jo ikke tilfældet. Så der er jo ikke noget at være nervøs for overhovedet (rektor).

3.3 Covid-19 pandemiens betydning for arbejdet med indsatsen

Alle rektorer giver udtryk for, at noget af energien er gået af ballonen i forbindelse med alle de ekstra opgaver, som er kommet til i forbindelse med håndteringen af Covid-19. Det er tydeligt, at Covid-19 er første prioritet, og at initiativer i forbindelse med røgfri skoletid er røget i baggrunden til fordel for Covid-19 oplysning og restriktioner. Der har været stort fokus på at undgå smittespredning, og eleverne har skullet opholde sig i egne klasselokaler og ikke blande sig for meget på kryds og tværs. Det har derfor været svært at igangsætte flere af de planlagte pauseaktiviteter. På flere ungdomsuddannelser er de indkøbte pauseaktiviteter gemt væk, og

klar til brug. I forbindelse med Covid-19 er det i høj grad elevernes mentale sundhed og trivsel, som har været første prioriteret.

3.4 Ungdomsuddannelsernes brug af og erfaringer med tilbuddet

Der er stor forskel på, hvor stor en del af pakken ungdomsuddannelserne har valgt at benytte sig af i arbejdet med indførsel af røgfri skoletid. Ungdomsuddannelserne har takket ja til det samme tilbud, men har ikke forpligtet sig til at udføre hele eller dele af tilbuddet. Således har nogle benyttet sig af det meste, imens andre har taget imod en mindre del af den tilbudte hjælp og materialer. Som allerede omtalt, har Covid-19 haft betydning for skolernes muligheder for at arbejde med røgfri skoletid. To kommunale medarbejdere giver udtryk for deres ærgrelse over, at rektor har fravalgt vigtige dele af tilbuddet.

Der er jo også hele det her med, at der er en forventning om, at skolen også skulle bidrage meget, og sende medarbejdere på kurser osv. Og det er også sådan lidt, når de så vælger ikke at hakke den del af, så er det sådan lidt "Nå ..." (kommunal medarbejder).

Hvis man gerne vil have at skolen forpligter sig til noget specifikt, f.eks. ift. at sende medarbejdere på kursus og have kickoff-møder, så skal det nok stå tydeligt, og så skal det nok være mere formaliseret ift. en samarbejdsaftale eller en kontrakt (kommunal medarbejder).

Jeg har ikke oplevet, at de har taget en proces og politik lige så alvorligt, eller at de har taget en proces om at klæde medarbejderne godt på til det her lige så alvorligt (kommunal medarbejder).

To kommuner foreslår således, at der bør indgås en form for kontrakt, hvor man sikrer sig, at de skoler som takker ja til tilbuddet, forstår og prioriterer essentielle dele af tilbuddet, som skal medvirke til en vellykket indsats.

3.4.1 Dialog om rygning på en ikke-fordømmende måde

Alle rektorer og elever giver udtryk for, hvor vigtigt det er at kommunikere omkring rygning på en ikke fordømmende måde. I denne sammenhæng bliver oplæg omkring rygning af en kendt oplægsholder, som er på bølgelængde med de unge, fremhævet som et særligt godt initiativ, som i alt fire skoler har benyttet sig af.

Vi havde også en fællestime med Peter Falktoft, der snakkede om stoffer, der har jeg hørt mange sige, at det skulle være godt, fordi han er på bølgelængde på en god måde (elev).

Oplægget med Peter Falktoft fungerede godt. Han havde en anden, mere ungdommelig vinkel og et andet syn. Det bliver hurtigt mange fakta om, at rygning er skidt. I den proces, hvor man informerer om det, der er det bare vigtigt, at det ikke er en belærende tone, sådan kan lærere hurtigt være. Peter Falktoft fremlagde det på en anden måde, det var virkelig fedt, samtidig med at han fik sagt hvor skadeligt cigaretter var. Jeg tror at det har en bedre virkning på dem der ryger (elev).

Derudover fremhæver fire rektorer kurset *Korte samtaler med unge om rygning* som meget relevant og brugbart. Det er dog en generel opfattelse blandt rektorerne, at to dage er for meget i forhold til de ressourcer, som er afsat til at sende medarbejdere på kursus i løbet af et helt år. To rektorer har af samme grund valgt kurset fra og foreslår at det kortes ned til én dag.

3.4.2 Tilbud om rygestopkursus

Der er generelt set ikke gode erfaringer med rygestopkurser for de unge i kommunerne. Alle syv kommuner har været imødekommende i forhold til at hjælpe ungdomsuddannelserne med at formidle tilbud om rygestopkurser til de unge. Det er dog kun på to ungdomsuddannelser, at man har haft succes med at de unge tilmelder sig til og deltager i rygestopkurser. På de to ungdomsuddannelser er rygestopkurset foregået på uddannelsesinstitutionen i skoletiden. På en skole, hvor rygestopkurser ikke har været en succes, nævner en elev, at det kan være en barriere for de unge, at de ved ønske om rygestop, selv skal banke på rektors dør. Her ville det ifølge eleven være en fordel, hvis rygerne havde andre muligheder for at tilmelde sig kurset, f.eks. gennem Lectio.

3.4.3 Pauseaktiviteter som bidrager til socialt samvær og fællesskab

I alt fem skoler har indkøbt alternative pauseaktiviteter. To af de fem ungdomsuddannelser har endnu ikke benyttet sig af pauseaktiviteterne grundet forsamlingsforbud i forbindelse med Covid-19. På de tre ungdomsuddannelser, som har introduceret de indkøbte alternative pauseaktiviteter, har bordtennisborde været særligt populære blandt eleverne. En elev nævner således bordtennisborde i skolegården, som et nyt socialt samlingspunkt, hvor mange samles, også dem som før hang ud i rygeområdet. Derudover er der flere steder blevet indkøbt bordfodbold, brætspil, borde, bænke og gynger. Der har på ungdomsuddannelserne været et stort fokus på at fjerne det sociale element af rygningen, og i stedet skabe fællesskab omkring andre sociale aktiviteter. Således har flere ungdomsuddannelser fjernet rygeskure og rygeområder, og i stedet fokuseret på at skabe hyggelige og indbydende miljøer både indendørs og udenfor.

Som sagt har vi sat mange ting op i gården for ligesom at skabe et hyggeligt og socialt miljø i skolegården, og der kommer mere til. Og vi har set, hvor stor en effekt det har haft. Så jeg tror helt klart også, at vi bestiller et bordtennisbord eller to mere. For det har været virkelig godt (rektor).

Eleverne har gjort mig opmærksom på, at det fællesskabsskabende ved afryge har betydet mere, end jeg har været opmærksom på. Så vi har faktisk gjort det til et vores indsatsområde, at fællesskab, hvordan styrker vi det (rektor).

Udover de nævnte pauseaktiviteter er eleverne kommet med deres bud på, hvad flere gode pauseaktiviteter kunne være. Her nævnes musik, kortspil, smartboard og "just dance", bedre fællesområder og mulighed for at bruge idrætshallen i pauserne. Det er en generel opfattelse blandt de adspurgte elever, at rygning ikke længere er et socialt samlingspunkt, og at rygning snarere er blevet socialt uacceptabelt.

Hvis man ser nogen der ryger, så oplever jeg, at eleverne siger til hinanden Ryger I !!? (med forargelse i stemmen), så dem der ryger bliver pinlige. Før, der var det bare helt normalt at ryge, det er det ikke mere (elev).

Jeg tror, at den helt store forandring, har helt sikkert bare været den her ændring i kutyme, nu er det bare ikke socialt acceptabelt længere (elev).

Det har overrasket rektorer på flere skoler, hvor hurtigt eleverne har taget røgfri skoletid til sig og uden de store indvendinger. Der har kun været få opråb fra rygere i starten, men ellers har der ikke været den store modstand.

De har været positive, det har været lettere end jeg har forventet. Pedellerne har spurgt mig, hvad har du egentlig sagt til dem eller gjort ved dem, fordi pedellerne havde troet at de også ville få en opgave i at gå og rydde op andre steder, at der ville have været skjult rygning. Så jeg synes det har været lettere end forventet (rektor).

3.4.5 Inddragelse af lærere og elevråd

I alt fem rektorer understreger vigtigheden i at inddrage og få opbakning fra elevrådet og lærerne til at indføre røgfri skoletid. På den måde er det ikke rektors enerådige beslutning, men en beslutning taget i fællesskab, hvor elever, lærere og ledelsen er blevet enige om, at nu er det røgfri skoletid. Således står alle til ansvar for beslutningen, og det bliver et fælles projekt, som man er sammen om at realisere.

Det er helt afgørende og virkelig vigtigt, at beslutningen har været rundt om elevrådet og lærerne, fordi det gør hele tiden, at jeg kan legitimere, at det er en beslutning vi har truffet som skole, både lærere og elever, når man skal stå og fremlægge det for hele skolen. Så den proces, synes jeg er super vigtig (rektor).

To ungdomsuddannelser har benyttet sig af et opstartsseminar for alle lærere afholdt af Kræftens Bekæmpelse. Alle rektorer fremhæver, hvor vigtigt det er, at man har en god og inkluderende dialog med lærergruppen omkring rygning.

3.5 Kommunens relation til skolen

Den gode og tætte relation til ungdomsuddannelserne fremhæves af flere kommuner som en betydelig faktor for det gode samarbejde omkring røgfri skoletid. Der gives udtryk for, at den gode relation kan skabes ved at kommunen udviser en generel interesse og er behjælpelige med det som optager skolen. Flere kommuner har samarbejdet med ungdomsuddannelserne omkring forskellige emner bl.a. alkohol, mental trivsel og stoffer. Når ungdomsuddannelser tidligere har oplevet kommunens interesse og velvillighed i forhold til, at hjælpe med det som interesserer skolen, og som skolen efterspørger hjælp til, så er skolen også mere åben over for at hoppe med på det som kommunen foreslår.

Vi har altid haft gavn af, at lige meget hvad det handler om, så er det relationen til ungdomsuddannelserne, der er så vigtig. Så hvis man ikke kender dem endnu, så er det at invitere sig selv derud, vise at man er sød og rar og hyggelig at snakke med. Relationen betyder så meget for hvad man kan lykkes med i sidste ende. At man er tilgængelig, sød og rar og lytter til, hvad de ellers har af behov. Man kan måske ikke indfri alt, men det er vigtigt at man er velvillig og lyttende. Vi har erfaring med at relationen er NØGLEN til det samarbejde vi har skabt med ungdomsuddannelserne (kommunal medarbejder).

En anden kommunal medarbejder nævner derudover, at det kan være en fordel at have en tæt relation til en eller flere medarbejdere på skolen, som kan formidle information på en måde, som giver mening for skoleledelsen.

Jeg har en rigtig god relation til en medarbejder derovre, hvor vi lidt ser tingene på samme måde. Hun er god til at lave oversættelsen til lederen, som jeg måske kan have brug for hjælp til, for at kunne sætte sig ind i, hvordan det giver mening i en skolekontekst. Så det samarbejde det er altafgørende (kommunal medarbejder).

3.6 Synlighed omkring indsatsen og håndhævelse af forbuddet

Alle adspurgte rektorer og elever fremhæver, at det er vigtigt med et godt startskud, hvor indsatsen får den nødvendige opmærksomhed, så det står klart og tydeligt for alle, at fra denne dato gælder røgfri skoletid. De fleste skoler har således skabt synlighed omkring indsatsen gennem kickoff arrangementer, orienteringsaftener, oplæg, nyhedsbreve, plakater og bannere. En anden måde, hvorpå røgfri skoletid har været synlig er nedlæggelsen af rygeområder på alle ungdomsuddannelserne. På de tidligere rygeområder er der i stedet opstillet skilte med "rygning forbudt". Derudover har man på en skole fjernet taget på rygeskuret, og på en anden skole fjernet en busk, således at man som ryger ikke kan stå skjult, men derimod står til åbent skue for alle.

På tre ungdomsuddannelser har røgfri skoletid været synligt i form af lærere eller personer fra skoleledelsen, som har gået runderinger iført gule eller grønne veste, og som har holdt øje med, at de unge overholder forbuddet. På disse skoler oplever elever såvel som lærere, at runderingerne har haft en positiv effekt. Derimod er der skoler, som bevidst har fravalgt runderinger, da de mener, at det signalerer en mistillid over for eleverne. På disse skoler har indsatsen alligevel haft en virkning, og det lader til, at forbuddet i sig selv og rammen omkring indførsel af røgfri skoletid, på alle skoler har haft en positiv effekt i sig selv. Flere rektorer udtrykker, at de er positivt overraskede over elevernes modtagelse af forbuddet og deres seriøsitet omkring det.

Blandt lærere og elever er der en generel enighed om, at der bør være en form for sanktionering af forbuddet for at sikre, at det overholdes og tages seriøst. Det er imidlertid forskelligt i hvilket omfang og på hvilken måde, skolerne har arbejdet med sanktionering. På nogle skoler har man afholdt sig fra at agere politimænd og snakke om deciderede straffe, og har i stedet givet eleverne et bolsje eller en gulerod, når de har set en elev ryge i skoletiden. Således mener flere rektorer og elever, at der skal være fokus på at hjælpe eleven til at blive røgfri frem for at straffe eleven for at ryge.

På de syv ungdomsuddannelser er der forskellige holdninger til, hvem der skal tage konfrontationen med eleverne, hvis de ryger i skoletiden. Det store spørgsmål er, om ansvaret alene ligger hos skoleledelsen eller om lærere og elever også bør tage del i håndhævelsen af forbuddet.

Der er ikke nogen, som er modstander af røgfri skoletid som princip. Men det er mere, hvor ligger opgaven henne, hvem er det, der skal løse opgaven. Jeg mener, at det er en fællesopgave, hvor nogle synes, at det er godt, hvis ledelsen alene løser opgaven (rektor).

Lærerne er ikke med i sanktioneringen. Det er ledelsen, der er nødt til det (rektor).

Som elevråd følte vi, at vores konkrete idéer blev ført videre. Vi kunne stå for at finde på de sjove ting man kunne få, frem for, at det skulle være os, der skulle gå ud og sige, at man ikke må ryge – det skal komme fra rektor eller kommunen og oppefra. Det skal ikke være elever, der skal gå ud og sige, at man ikke må ryge (elev).

Vi havde Kræftens Bekæmpelse ude til at lave et opstartsseminar. Det var en del af pakken. I den fik vi det formuleret som om, at lærerne også skulle have en meldepligt. Og det meldepligt-begreb, det kunne lærerne simpelthen ikke have (rektor)

Det er ikke nok at sige, at de ikke må ryge, man skal også sige noget, når man ser nogen ryge (rektor).

Ovenstående citater viser forskellige opfattelser af, hvem der bør stilles ansvarlige for sanktioneringen af forbuddet. Derudover er det tydeligt, at det er vigtigt for lærerne at opretholde et gensidigt respektfuldt forhold til eleverne, og derfor har lærerne på nogle skoler udvist en vis skepsis over for at skulle anmelde sine egne elever. Hvis lærerne skal stilles ansvarlige for sanktioneringen, er det derfor vigtigt, at lærerne bliver klædt ordentligt på og føler sig trygge i forhold til opgaven.

4. Har indsatsen virket?

Alle elever giver udtryk for, at det ikke længere er socialt acceptabelt at ryge. Derudover tilkendegiver alle adspurgte elever og rektorer, at rygning ikke mere er synligt på matriklen, og at det kun er en håndfuld elever, som af og til bliver taget i at ryge i nabolag og omkring skolen. Rektor og elever vil ikke udelukke, at nogle elever stadig ryger i skoletiden, men i så fald, søger de nu længere væk. Således er det blevet mere besværligt for dem at ryge, og ikke noget, som de kan gøre i en social sammenhæng på eller lige omkring skolen.

Jeg synes, at det er gået hurtigt med, at de var væk fra hverdagsbilledet. Jeg troede, at vi ville få flere udfordringer med at de stod uden for skolen og røg. Jeg er ikke i tvivl om, at eleverne går et andet sted hen for at ryge. Men de skal et stykke væk fra skolen for at ryge. Alle ikke-rygende elever, de ser ikke dem som ryger (rektor).

Hvad angår snus forholder det sig lige omvendt. Både rektorer og elever på fem ungdomsuddannelser giver udtryk for, at de mener, at flere af dem, som tidligere røg i skoletiden, er begyndt at anvende snus. På den måde kan snus være blevet et større problem i takt med, at flere rygere bruger det som en erstatning for smøgerne. Flere rektorer anser snus som værende det store problem nu, og efterspørger i høj grad hjælp til, hvordan det kan håndteres.

Jeg tror i høj grad at snus er blevet et hit hos de unge. Så det er vores store udfordring nu, at det har flyttet sig et andet sted hen, og måske i en form, som bliver endnu sværere at have med at gøre, end rygningen, fordi rygningen stigmatiserer og udstiller folk (rektor).

Rektorer såvel som elever efterspørger derudover viden og evidens for skadelige effekter af snus, og foreslår at der bør laves skræmmekampagner, som fokuserer på negative virkninger af snus nu og her. F.eks. nævner rektor på en ungdomsuddannelse, at Peter Falktoft f.eks. i sit oplæg kunne sige:

"Er du klar over hvad du ligner, du ligner en gorilla med den der overlæbe og armene slæbende hen ad jorden" ... vi skal fremhæve og sætte opmærksomhed på hvad der sker med dem selv – opmærksomhed på en sjov måde, som taler til eleverne (rektor).

På alle ungdomsuddannelserne, er det tydeligt, at rygning frem for snus har fået størst opmærksomhed. En manglende viden om skadevirkninger ved brug af snus, og den svære håndhævelse af et snusforbud, fremhæves som faktorer, der har medvirket til, at snus har været særligt svært for skolerne at håndtere. Det har nok også været medvirkende til, at flere ungdomsuddannelser ikke har gjort det tydeligt over for eleverne, at snus også er en del af røgfri skoletid.

Det er ikke noget vi har arbejdet decideret med. Det er ikke blevet kommunikeret særlig godt ud, at snus er en del af røgfri skoletid, det vidste jeg i hvert fald ikke, at snus var en del af det (elev).

I forhold til snusindsatsen efterspørger ungdomsuddannelserne således hjælp til, hvordan dette problem bedst håndteres. Der efterspørgeres bl.a. evidensbaseret viden på området, kampagner der taler til de unge og velegnede sanktioneringsmetoder. Modsat rygning er snus ikke synligt og det lugter ikke. Dermed kan de unge sidde med snus gemt bag overlæben i timerne, og selv hvis læreren kan ane en snuspose, kan det for læreren virke grænseoverskridende at skulle påpege det over for eleven.

På spørgsmålet om hvorvidt røgfri skoletid nu er en fastforankret del af hverdagen, svarer alle elever, rektorer og kommuner, at man med indsatsen er kommet langt, men at indsatsen kræver et fortsat fokus og vedligeholdelse. Der er generel enighed om, at der ved hvert nyt skoleår bør skabes ekstra synlighed og opmærksomhed på indsatsen, for at gøre det klart og tydeligt over for nye 1'gere, at skolen er røgfri. Derudover er det vigtigt, at eleverne oplever at forbuddet bliver håndhævet. Endeligt fremhæves tiden, som en afgørende faktor for, at indsatsen kan blive en fastforankret del af hverdagen. Flere elever, rektorer og kommuner tror på, at når tre årgange har været igennem, så har man en ungdomsuddannelse, hvor ingen elever har væ-

ret vant til at måtte ryge i skoletiden, hverken i folkeskolen eller på den videregående uddannelse, og der er derfor en tro på, at røgfri skoletid vil blive lige så naturligt, som det er ikke at drikke alkohol i skoletiden.

Tiden er også en vigtig faktor. Der er elever, som sluses ud, rektor får lettere ved at sige "Skolen er røgfri". Om tre år ser det garanteret helt anderledes ud. Men det kræver helt klart den rette forberedelse for at være sikker på, at man også arbejder sig derhen, hvor man vil. Man kan sagtens indføre røgfri skoletid, men aldrig slå ned på det. At eleverne alligevel ryger, og oplever at reglen ikke findes i virkeligheden, eller ikke bliver håndhævet. Der skal være en håndhævelse og en synlighed, og tydelig ledelse omkring det her. Og en visualisering af det i hverdagen, på alle mulige måder gennem plakater, men også gennem påmindelser, at man husker at skrive det ud i breve til elever og forældre (kommunal medarbejder).